

Nylandsmosen.

Et Inddæmningsforetagende fra Christian V's Tid.

Af Einar Storgaard.

Ved Inddæmning forstaar man som bekendt dels det Arbejde, som udføres, naar man ved en Jordvold — en Dæmning — afskærer et lavtliggende oprindeligt vanddækket Areal fra det tilgrænsende Vand, dels selve det paa denne Maade indvundne Areal. Inddæmninger — i Ordets sidste Betydning — adskiller sig fra Inddigninger bl. a. ved,

- 1) at de inddæmmede Arealer som Regel ligger lavere end Havets Overflade (normal Vandstand),
- 2) at Dæmningerne derfor er stadig virkende modsat Diger, der i Almindelighed kun virker ved Højvande, og
- 3) at Vandet fra de inddæmmede Arealer nødvendigvis *maa* pumpes væk, medens Afvandingen fra de inddigede Arealer *kan* ske ved Lavvandssluser.

Ved at foretage Inddæmninger indvindes nyt Land, hvilket som oftest vil sige ny Kulturjord, og derved faar Inddæmninger en national-økonomisk Betydning, der rækker langt ud over de enkelte Lodsejeres Ejendomsforøgelse; dette gælder i ganske særlig Grad i vor Tid og i vort forholdsvis lille Land, hvor ikke blot Havet, men ogsaa Byerne og Vejene „stjæler“ af Landets kostbare Agerjord, hvorfor da ogsaa Staten i nyeste Tid giver betydelige Tilskud til Inddæmningsforetagender og fra gammel Tid er gaaet med til at fritage et paa denne Maade nyvundet Land for Skatter i et Tidsrum af 20 Aar eller mere.

Ved Indæmningsarbejder er der dog flere Hensyn at tage. De lader sig selvfølgelig lettest udføre, hvor der findes lavvandede Bugter, som ved en ikke alt for lang Dæmning forholdsvis let kan afspærres fra Havet; men man maa da ikke glemme, at netop

disse grunde Vige er de bedste Udklækningssteder for Fiske- yngelen, og derved opstaar et Modsætningsforhold mellem Land- manden paa den ene Side og Fiskeren paa den anden. Ogsaa det rent landskabelige spiller en Rolle, selv om det maaske ikke vejer særligt tungt i en nøgtern, praktisk og landhungrende Tid som vor.

Man bør derfor i alle Tilfælde tænke Sagen grundigt igennem, før man begynder at inddæmme Havvige. Man bør foretage meget grundige Undersøgelser af Havbunden for at faa bestemt, om den egner sig til Kulturjord eller ikke; man bør foretage en omhygge- lig Bestemmelse af Dybden, da det i Virkeligheden vil være ganske urimeligt at tørlægge Havarme, hvis det kun kan ske ved at løfte Vandet 7 m eller mere; men bestemmer man sig for Inddæmning, da maa man gøre det grundigt — med tilstrækkelig Vandstands- sænkning, med den nødvendige Dræning og Afvanding — ellers bliver det halvgjort Arbejde og giver ikke ordentligt Udbytte.

Da Vandarealer uden for Kystlinien tilhører Staten, maa man ansøge om Tilladelse til at inddæmme disse, og man maa ved kongelig Bevilling erhverve sig Ejendomsret over de saaledes indvundne Arealer.

De danske Øer med deres mange grunde Indskæringer — Vige, Nor, Bugter eller Fjorde — har fra gammel Tid kaldt paa fore- tagsomme Mænd, som — ofte med store økonomiske Ofre — er gaaet i Spidsen for at gøre Danmark større.

Hvor langt tilbage i Tiden man har foretaget Inddæmninger fra Havet, er ikke nemt at afgøre, men en af de ældste — om ikke den ældste — er *Nylandsmosen* under Gavnø i Vejlø Sogn, Hammer Herred, Præstø Amt.

Sjællands Kyst mellem Næstved og Vordingborg er fra Naturens Side et overordentligt stærkt indskaaret Omraade med utallige Bug- ter, Fjorde og Nor, hvoraf flere i Tidens Løb er blevet inddæmmede og omdannede til Moser eller Agerjord (Fig. 1).

En af disse Indskæringer — *Vesenor* eller *Vigsnor* — strakte sig fra Dybsø Fjord, der tidligere ogsaa blev kaldt *Basnæs Vig*, mod Nord mellem de nuværende Basnæs' og Vejløgaards Marker og naaede næsten helt frem til Kirken i Vejlø By, i hvis Præstegaards- have Resterne af en lille Rørmose endnu findes. En smal Arm gik i en Bue mod Nordøst ind over Basnæs' Marker op mod den gamle Svendstrupgaard.

Fra Tid til anden overskylledes det lave Land Sydvest for Vejlø By, saaledes at der kom Forbindelse mellem Vigen og Farvandet — kaldet Fladstrand eller Fladsø — Øst for Øen Gavnø.

Lige Øst for Indløbet til Vignor laa oprindelig paa en lav Bakke en Borg, af hvilken stadig findes Rester — Brokker af Kampesten og Mursten — baade i selve Klinten ud mod Vigen og i Havkanten ved Klintens Fod. Det var den gamle Bassøgaard eller *Bastnees Grund*, som i den tidlige Middelalder ejedes af „den ansete Slægt Basserne med det sorte Vildsvinehoved i Sølv-Felt“, den Slægt efter hvilken det østfor liggende Fiskerleje fik Navnet Basnæs. Denne og andre Borge her i Nærheden har antagelig været opført for at beskytte Omegnen mod Vendernes og andres Sørøverier, men det synes dog ikke udelukket, at Herrerne paa Basnæs, Gavnø og Carlsgab, der laa ved det sydlige Indløb til Fladstrand, ogsaa har drevet Sørøveri for egen Regning. Borgen menes dog allerede at være bleven nedbrudt før Midten af det 14. Aarhundrede, og Basserne synes derefter at være flyttet til Svendstrupgaard, som paa det Tidspunkt har været omflydt af Vand fra en Fjordarm, der Øst for Basnæs strakte sig et Par km nordpaa.

De forannævnte Oversvømmelser eller Overskylninger af det lave Land Sydvest for Vejlø By bevirkede jo, at den sydlige Del af Vejløgaards Marker i kortere eller længere Tid kom til at danne en selvstændig Ø, der dog aldrig var mere skilt fra de øvrige Bymarker, end at man kunde vade derover. Forøvrigt fortæller Sagnet, at Høvdingen Carl fra Carlsgab paa fladbundede Baade har kunnet sejle fra sin Borg ved Fladstrand gennem Vejlen til Basnæsborgen, hvilket tyder paa, at det lave Land hyppigt og gennem længere Tid maa have været overskyttet.

Navnet Vejlø stammer sikkert fra Ordet Vejle ɔ: Vadested; et saadant omtales da ogsaa gentagne Gange i de gamle Tingbøger som liggende Syd for Byen og benævnes i disse enten Vaadet eller Vejlen.

Da Vejlø By saaledes i Middelalderen og langt ind i nyere Tid har været beskyttet af Havet, har Fiskeri sikkert i nogen Grad spillet en Rolle for Beboerne, og det staar maaske i Forbindelse dermed, at Vejlø Kirke er indviet til Sankt Andreas, der — ligesom Broderen Peter — jo var Fisker, før han blev Apostel.

Gehejmeraad *Knud Thott* (1639—1702) (Fig. 2), der tidligere havde haft betydelige Jordejendomme i det til Sverige afstaaede Skåne, mageskiftede i 1681 — efter Afslutningen af den skånske Krig, hvorunder Christian V havde udnævnt ham til Amtmand i Landskrona — nogle af sine Ejendomme med Gavnø Gaard, der fra Dronning Margrethes Tid til Reformationen havde været Nonnekloster og senere var kommen i privat Eje, og han skabte ved Køb

Fig. 1
Udsnit af Videnskaber-
nes Selskabs Kort over
den sydøstlige del af
Sjælland, tegnet af C.
Wessel, Aar 1770. Kortet
viser den stærkt
indskaarne Kyst Syd
for Næstved. Nylands-
mosen paa Kortet be-
tegnat som Nye Land.

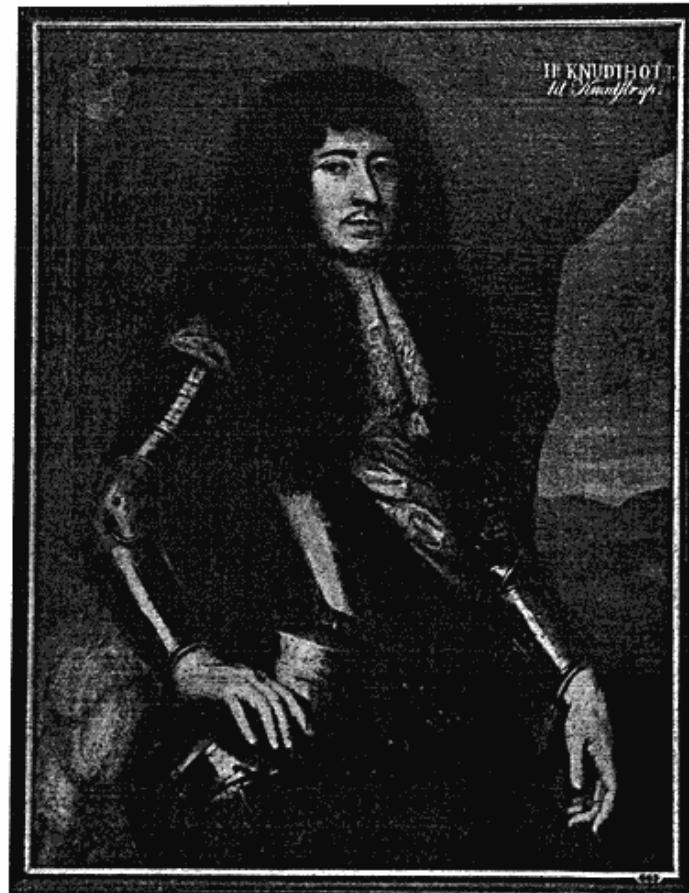

Fig. 2.
Gehejmerraad
Knud Thott,
1639—1702.
Fotografi efter
Maleri paa Gavno.

af omliggende Bondejord det nuværende Gavnø Gods. Knud Thott var en meget virksom Mand — i Worms Ligtale over ham roses han for sin utrættelige Arbejdssomhed og sin enestaaende Redelighed — og i Slutningen af 1680'erne lod han Vignor inddæmme og efter Ansøgning af 17/5 1690 fik han 22/9 1691 kongelig Bevilling til at inddrage det indvundne Land under Hovedgaardens Takst, hvilke Bevillinger senere blev confirmerede af Frederik IV (2/5 1702), Christian VI (25/5 1731), Frederik V (6/2 1748) og Christian VII (17/3 1767).

Knud Thott lod opføre en stensat Dæmning tværs over det forholdsvis smalle Indløb ud mod Basnæs Vig (Dybsø Fjord), ligesom han lod grave en Kanal og opkaste en Jordvold omkring hele det inddæmmede Areal for dermed at lede Omegnens Vand ud i Havet; endelig lod han grave en Hovedafvandingskanal midt igennem Arealet helt op til Vejlø By, og fra denne Kanal, der var støttet af Pæle for at den ikke skulde skride sammen, udgik til begge Sider mindre Kanaler eller Grøfter, saaledes at hele det inddæmmede Areal blev delt i 40 Parter eller Enge. Vandet blev dels ført ud i Dybsø Fjord gennem et i Dæmningen anbragt Stigbord, dels pumpet ud i Fladstrand af en hollandsk Mølle, som senere af Pontoppidan i „Danske Atlas“ betegnes som „en kostbar og enestaaende Slags Mølle her i Landet“. Møllen, der ogsaa anvendtes som Kornmølle, malede Vandet ud i en lille nu tilgroet Kanal, som udmundede i Fladstrand.

Det indvundne Land kaldte Knud Thott *Nyland* (Fig. 1), og det havde et Areal paa c. 250 Td. Ld.

I Bevillingen af 1691 var det bestemt, at det inddæmmede Areal skulde takseres af 2 uvildige Mænd i Amtmandens og Amtskrivers Overværelse, hvilket dog først skete 23/7 1706 paa Foranledning af Svigersonnen Etatsraad Brahe, der havde overtaget Godset efter Knud Thotts Død; indtil da havde Nyland været anvendt til Høslet og Græsning for de omboende Bønders Kreaturer; dette skulde nu ophøre, men da Bønderne ikke destomindre lod deres Kvæg gaa paa Græs i det inddæmmede Omraade, blev de indstævnet til Erstatning og ved Birketinget den 28/2 1707 dømt til at betale Skaden for „afædt Græs og nedtraadt Hø og Rør“, en Skade, som af udtagne Synsmænd blev vurderet til 35 Rdl. — at betale „inden 15 Dage under Lovens Navn og Execution“.

At Udpumpningen af Vandet ikke er sket med tilstrækkelig Grundighed fremgaar bl. a. deraf, at Knud Thotts Navn paa det inddæmmede Areal „Nyland“ allerede fra Begyndelsen af det 18. Aar-

hundrede — altsaa straks efter Knud Thotts Død — blev omformet til Nylandsmosen, det Navn, som anvendes den Dag i Dag, og som netop hentyder til, at Arealet i hvert Fald gennem lange Tider laa hen som Mose; noget, men ikke meget, hjalp det, da den senere saa berømte Statsmand, Bog- og Kunstsamler Greve *Otto Thott* (1703—85), som i 1737 havde overtaget Gavnø, lod Vandpumpemøllen flytte til Dæmningen.

Dæmningen, som nogle Gange i Løbet af Aarhundredet var blevet forhøjet en lille Smule, led dog stadig Overlast af Bølgeslaget under stærke Storme, og det blev derfor paalagt Skovfogeden for Vejløs og Basnæs' Skove at føre Opsyn med den og sørge for dens aarlige Istandsættelse. Dette lod sig forholdsvis nemt gøre, da Skovfogedhuset — Nylandshuset — laa i Nærheden af Dæmningen paa Grænsen til Basnæs' Jorder. Under en voldsom Storm i Efteraaret 1790 styrtede Nylandshuset sammen, men blev straks efter genopført. Skovfogeden fik imidlertid fra nu af Bolig i selve Vejlø Skov, og det nyopførte Hus blev bortfæstet til Skytten paa Gavnø, og Tilsynet med Dæmningen overgik til ham. Han skulde sørge for, at Dæmningen var i forsvarlig Stand med Stensætning og Grus, som kunde tages fra en nærliggende Grusgrav i Basnæs Klint. For dette Arbejde oppebar han en aarlig Løn af 2 Rdl. og 2 Læs Brænde — „dog skulde han ikke selv besørge Materialernes Transport“.

Gavnø var i 1785 overgaaet til *Holger Reedtz-Thott* (1745—97), en Sønesøn af Otto Thotts Morbroder, og derefter til dennes Søn, *Otto Baron Reedtz-Thott* (1785—1862), der var Ejer af Godet i ikke mindre end 65 Aar; men Tiden var i mange Henseender vanskelig og det ikke mindst for Landbruget, og selv om Baronnen paa mange Maader ydede en betydelig Indsats for sine Jordejendommers Forbedring, synes han ikke at have haft større Interesse for eller Midler til en bedre Udnyttelse af Nylandsmosen. Det kneb stadig med at faa Vandet pumpet ordentligt ud, saa Arealet, der efter Matrikelten af 1844 udgjorde 254^{11/14} Td. Ld. med Hartkorn 8 Td., 2 Skp. og ½ Alb., laa stadig hen nærmest som Mose eller — for de bedre Strækningers Vedkommende — som Eng; men i Begyndelsen af 1860'erne blev der paabegyndt Opførelsen af en ny Pumpemølle paa en forhøjet trekantet Plads i Mosen, lidt Øst for Dæmningen ved Hovedgrøfternes Sammenløb.

Denne Mølle blev færdig i Aaret 1862; samme Aar døde Otto Baron Reedtz Thott, og hans Søn K.T. *Aage Otto Lensbaron Reedtz-Thott* (1839—1923) overtog Godset. Og dermed skete der en virkelig Ændring i de bestaaende Forhold. Den nye Besidder var stærkt

interesseret i en Forbedring af Landvæsenets Forhold. I mere end 60 Aar var han den energiske Leder og Foregangsmand i Sydsjælland; han paabegyndte bl. a. et stort Arbejde med Grundforbedring ved Dræning og Mergling for dermed at forøge Jordens Udbytte. Denne hans store Virkelyst kom ogsaa Nylandsmosen til Gode. Denne havde efter Jordebogen af 1862 kun givet en aarlig Indtægt paa knap 1000 Kr., og det var i Virkeligheden urimeligt lidt for saa stort et Areal. Han kom i Forbindelse med Kammerraad Grove, der i 1870 udarbejdede et Forslag til Forbedring af Mosen. Han foreslog Flytning af Møllen til selve Dæmningen, Istandsættelse af Landkanalen med Jordvold ind mod Mosen og Udgravning af Stikgrøfter. De første Aar skulde der holdes Faar, saa at Jorden kunde trampes til — senere skulde der ogsaa sættes Stude paa Græsning.

Efter Groves Forslag skulde Nylandsmosens Jord gøres skikket til Græsning, men Baron Reedtz-Thott ønskede nu at gaa videre — han vilde naa frem til det eneste helt rigtige: en virkelig grundig Afvanding af Mosen. Overintendant C. F. Svendsen fik den Opgave at undersøge Forholdene og fremkomme med et Forslag til Afvanding af Nylandsmosen.

I hans Forslag, der er dateret 30/6 1872, staar til Indledning nogle almindelige Betragtninger, som her skal anføres:

„Ethvert Terrain, hvis Overflade ligger under Havets Niveau, maa afvandes ad kunstig Vej. Hos os, hvor der er saa lidt Forskel mellem daglig Høj- og Lavvande, og hvor man altsaa ikke successive kan skille sig af med Vandet ved Lavvandssluser, maa man anvende Pumpeapparater, som bør gøres saa store, at man til alle Tider af Aaret er fuldstændig Herre over Vandet.“

„Et Hovedprincip ved enhver Udtørring er saavidt muligt at lede alt Oplandets Vand udenom det Areal, som skal tørlægges. Dette kan ske ved Landvandskanaler med tilhørende Lavvandssluser. Pumpeapparaternes Størrelse kan derefter beregnes efter den Mængde Regn og Sne, der falder over det inddæmmede Areal, idet man regner med, at henved en Trediedel af Nedbøren skal udpumpes (Resten fordamper, dels direkte, dels gennem Planterne).“

„Dæmningen, der sine Steder kun er 4' o. d. V., foreslaas forhøjet til 6' o. d. V., der maa anses som Minimumshøjde for Omraader, som vender ud mod Østersøen, hvis Højde paa dette Sted kan stige til 5½' o. d. V. Oven paa Dæmningen anlægges en Vej af 8's Bredde.“

Hele Arbejdet med Mølle, Sluser, Dæmning, Kanaler m. m. vilde

Fig. 3.
Udsnit af Maalebords-
blad 3925. Kbh. 1909
(rettet 1908). Nylands-
mosen angivet med
mange Afvandings-
kanaler og Mose-
signatur.

Autoriseret Reproduktion

Fig. 4.
Udsnit af Maalebords-
blad 3925 Kbh. 1952
(rettet 1939). Nylands-
mosen angivet som
almindelig Kulturjord
(Ager- og Græsland).
1. O-m Kurven.
2. Vandskel for Ny-
landsmosen.
(Hedeselskabet).

Autoriseret Reproduktion

koste c. 9800 Rdl. „Hertil maa bemærkes, at hvis Arbejdet var blevet udført for et Par Aar siden, var det blevet 20—25 % billigere. Alt er nemlig stegen nu: en Arbejder, som før arbejdede for 1 Rdl. om Dagen, faar nu 8 M. Prisen for Tømmer, Murværk, Jernvarer o.s.v. er steget med 25—30 %.“

Efter forskellige Bemærkninger fra Baron Reedtz-Thott og Modbemærkninger fra Overintendant Svendsen, og efter at et Forslag om Inddæmning af hele Dybsø Fjord maatte anses for uigennemførligt paa daværende Tidspunkt, tilraadete C. F. Svendsen stærkt at „lade Nylandsmosen sætte i den Stand, som den bør være i, og det hurtigst muligt“, og den 9/8 1872 afsluttedes da Kontrakt mellem Besidderen af Baroniet Gavnø og Overintendant Svendsen, hvorefter sidstnævnte paatog sig Udtørringen af Nylandsmosen for et Beløb af c. 9600 Rdl., hvortil senere kom nye Kontrakter, nemlig om Bygning af Dæmning ud mod Fladstrand (7/10 1872) og en ny Sluse i Dæmningen ved Basnæs (23/10 1872).

Arbejdet, som for en væsentlig Del blev ledet af Civilingeniør Lieutenant P. Hansen, skred godt frem. Ved Stormfloden i November 1872, hvor Vandet steg til 1,7 m o. d. V., led dog Dæmningen betydelig Skade, og ved Fladstrand gik Vandet over det lave Land Sydvest for Vejlø By. I de følgende Aar blev disse Skader udbedret. Dæmningerne bygget saa høje (2 m) og gjort saa stærke, at de herefter skulde kunne modstaa selv de stærkeste Storme og Højvande (Fig. 8).

Vandet udpumpedes ved en hollandsk Mølle med Snegl (Fig. 9), men trods det store Arbejde, der var gjort, var Afvandingen dog utilfredsstillende, idet der om Vinteren og Foraaret ofte stod Vand over store Dele af Arealet. Resultatet var da ogsaa, at Nylandsmosen ved Aarhundredskiftet kun gav Godskassen en aarlig Indtægt paa henved 7000 Kr. for Høslet og Rør (Fig. 3).

Lidt ind i det nye Aarhundrede begyndte et intimt Samarbejde mellem Gavnø Gods og Hedeselskabet — i de første Aartier i Særdeleshed med Landinspektør Aage Fejlberg, der foretog en omhyggelig og meget grundig Undersøgelse af Mosen og det omgivende Areal og derefter udarbejdede Forslag til yderligere Tørlægning og til Kultivering af Jorden.

Til Hjælp for Vindmøllen opstilledes i 1913 en Raaolienmotor, og et Par Aar senere byggedes en ny Snegl, der blev sat i Forbindelse med Vindmøllen; Dæmningen blev forhøjet noget og saavel Hovedkanal som de mindre Kanaler blev uddybede. Detailafvandingen skete ved 1—1,2 m dybe aabne Grøfter med 100 m's Afstand. Arealet

blev pløjet og udlagt til Græs i de første Aar; der blev foretaget Gødningsforsøg i stor Udstrækning, ligesom der blev gjort Forsøg med forskellige Plantearter (Græsser og Bælgplanter). I 1921 blev Hatten af den hollandske Mølle erstattet med en Vindmotor, og selv om man havde en Del Besværigheder med denne i Begyndelsen, foregik Udpumpningen dog derefter med nogen større Sikkerhed. Indtægterne havde under den første Verdenskrig været stærkt svingende, men angaves i Begyndelsen af 20'erne til at være c. 70 Kr. pr. Td. Ld. mod 20 Kr., før Hedeselskabets Afvandings- og Kulturarbejde var begyndt. Allerede faa Aar senere var Engene dog gaaet stærkt tilbage, og Udgifterne til „Mosen“ var større end Indtægterne.

Landinspektør Fejlberg lod foretage nye Jordbundsundersøgelser og indførte forskellige Forbedringer, og man gik efterhaanden over til elektrisk Drift ved Pumpestationen (1929), ligesom mange af de aabne Grøfter blev erstattet med Drænrør. Under den anden Verdenskrig blev der anskaffet en Skruepumpe til Hjælp for den under første Verdenskrig opstillede Snegl; denne sidstes Ydeevne var 350 l/sek., og den kunde sænke Vandet til \div 2,60 m; Skruepumpen havde en Ydeevne paa 80 l/sek. og kunde sænke Vandet til \div 2,22 m. Hovedafvandingen skete gennem den c. 2 km lange Kanal (Fig. 5) til Pumpestationen (Fig. 10) ved Dybsø Fjord; en Tid havde man ogsaa et mindre Vindmotorpumpeanlæg ved Fladstrand (Fig. 6), men det blev nedlagt, og Vandet fra dette Omraade førtes saa i en Rørledning til Hovedkanalen, der derved blev for snæver og i det hele havde for ringe Fald til at kunne føre Afstrømningen til Pumpeanlægget paa tilfredsstillende Maade, hvorfor da ogsaa langvarige Tøbrudsoversvømmelser var jævnlige forekommende. Et mindre særligt lavt liggende Omraade Nordøst for Vejlø Gaard blev sekundært afvandet ved en lille elektrisk Pumpe, der var anbragt i en Brønd.

Størstedelen af de inddæmmede Arealer laa hen som Græsenge, dog dyrkedes en Del som almindelig Ager (Græs, Korn, Roer, Kartofler, Bælgplanter), dels af Forpagtere, dels af Godset selv, og c. 24 ha var efterhaanden blevet tilplantet med Skov, bestaaende af Gran, Poppel, Rødel og Birk (Fig. 4 og 7).

Otto Baron Reedtz-Thott (1872—27) testamenterede Gavnø til Axel Baron Reedtz-Thott (f. 1920), der overtog det i 1945, og som fra 1949 har forestaaet den daglige Ledelse af de store Ejendomme med O. Kaalund som Godsforvalter. Baronen, der ved Siden af sin militære og diplomatiske Uddannelse ogsaa har studeret Land-

væsen og Skovbrug, er straks med stor Energi gaaet i Gang med en Forbedring af Godsets Jorder — og dertil hører ogsaa Nylands-mosen med tilgrænsende Arealer. Selve Nylandsmosens Areal er efter planimetrisk Udmaaling 139,27 ha (259,5 Td. Ld.) inden for Ringkanalen og 12,85 ha (23,3 Td. Ld.) uden for Ringkanalen.

Paa Foranledning af Baronen har Hedeselskabets kulturtekniske Afdeling i Slagelse, hvis Leder er Ingeniør *Frode Ebert*, i 1950 foretaget en grundig Undersøgelse af det inddæmmede Areal og tilstø-dende Marker og derefter udarbejdet et „Forslag til forbedret Ho-vedafvanding af Nylandsmosen“, dateret 25/6 1951.

Forslaget omfatter et Areal paa 304 ha — altsaa det dobbelte af selve Nylandsmosens — idet det medtager de Syd for Vejlø By liggende Jorder, hvis Højder ligger fra 1,00 m under daglig Vande til 1,25 over daglig Vande.

Af dette Forslag skal her anføres:

„Jordbunden bestaar for den laveste Dels Vedkommende (und-tagen Plantagen) af 25—30 cm overvejende humusrig Sandmuld; herunder findes 20—40 cm Strandsand paa Lerunderlag. For den højere liggende Dels Vedkommende bestaar Jordbunden af 30—40 cm Sandmuld over c. 40 cm Strandsand paa Ler, dog enkelte Steder paa Sand. I Plantagen bestaar Jordbunden i det væsentlige af Tørv.“

Hovedtrækkene i Forslaget gaar iøvrigt ud paa
„at uddybe og delvis rørlægge Hovedkanalen,
at udføre de af Hovedkanalens Uddybning nødvendiggjorte Bro-ombygninger og
at opføre en ny elektrisk automatisk Pumpestation.“

„Hovedkanalen foreslaas rørlagt fra den øverste Ende til Plan-tagens nordlige Skel ... og paa en Strækning Nordvest for Basnæs Skov ... Resten af Hovedkanalen foreslaas bibeholdt som aaben Kanal“ ...

„Uddybningen varierer fra c. 25 cm ved den øverste Ende til c. 70 cm ved den nederste Ende og er tilstrækkelig til, at alle de lave Arealer kan drænes til en Dybde af 0,9—1,2 m med normalt Drænfald, idet der regnes med, at Hovedledninger lægges med ned til 1‰ Fald. Ogsaa de laveste af de Arealer, der nu afvandes ved sekundære Pumpeanlæg c. 400 m Nordøst for Vejlø Gaard, vil kunne gives omkring 1 m Afvanding uden sekundær Pumpning“.

En 4 m bred Træbro, som 150 m oven for Pumpestationen fører

Fig. 5
Hovedkanalen i
Nylandsmosen.

Fot. Einar Storgaard

Fig. 6
Dæmningen
ved Fladstrand
Vest for Vejlo
By. I Dæmningens „Knæk“
(t.h.) ses Resterne af den
gamle Pumpes-
stations Vand-
snegl. I Bag-
grunden Gavnø
med Skov.

Fot. Einar Storgaard

Fig. 7
Basnæs Plan-
tages nye Del
(Vest for den
paa Maale-
bordsbladet an-
givne Plantage)
med Vej og Af-
vandinggroft.
Til højre El,
til venstre Birk.

Fot. Einar Storgaard

over Kanalen, foreslaas erstattet med en 5 m bred Betonbro med et Vandslug af 3 m's Bredde.

„Det eksisterende Pumpeanlæg foreslaas nedlagt. Den nye elektriske automatiske Pumpestation foreslaas bygget ved Diget i Flugt med Hovedkanalen“.

„Til Udpumpning af Vandet foreslaas det at installere 2 Pumpeaggregater, hvoraf den ene har en Ydeevne paa 250 l/sek. ved en normal geometrisk Løftehøjde paa 2,75 m, medens det andet har en Ydeevne paa 400 l/sek., ved en Løftehøjde paa 2,40 m. Anlæggets nuværende Ydeevne svarer til en Afstrømning paa c. 0,66 l/sek./ha. Ved mindre Løftehøjder paaregnes Ydeevnen at være større. Den ene Pumpes automatiske Omraade skal normalt være fra Kote ÷ 2,60 m til Kote ÷ 2,90 m, den anden Pumpes automatiske Omraade skal normalt være fra Kote ÷ 2,25 m til Kote ÷ 2,55 m. Pumperne skal kunne pumpe mod et Højvande i Dybsø Fjord paa omkring 0,85 m, og de indrettes til automatisk at standse, naar Højvandet naar denne Højde, og gaa i Gang igen, naar Vandstanden er sunket til Kote c. + 0,50 m. Pumperne installeres i hver sit Pumpekammer i et grundmuret Hus. Elektricitetsforsyningen til den nye Pumpestation sker ved en ringe Omlægning af det bestaaende Ledningsnet“.

„Ved Gennemførelsen af nærværende Forslag vil Hovedafvandingsforholdene blive bragt i Orden for et Areal paa c. 304 ha, idet Interessekurven er indlagt i Kote 1,25 m over DNN.¹⁾ Desuden opnaas der Mulighed for betydelige driftsmæssige Fordele ved Sløjfning af de Drængrøfter, der gennemskærer Arealerne og for en Markinddeling, der er mere hensigtsmæssig end den nuværende“.

Udgifterne til Gennemførelse af Hedeselskabets Forslag anslaaes til:

	Kr.	Kr.
1. Pumpeanlægget:		
2 Stk. Pumper	28.000	
Pumpehus med Fundament og nyt Udløb	40.000	
Luftledning	1.000	69.000
2. Rørlednings- og Kanalarbejdet		70.000
3. Broarbejdet		11.000
4. Sikringsarbejder		10.000
5. Kommissionsudgifter		2.000
6. Projektering og Tilsyn		18.000
7. Renteudgifter og uforudseelige Udgifter		20.000
		Ialt 200.000

¹⁾ DNN = Dansk normal Nul.

Fig. 8.
Hoveddæmningen ud mod Dybsø Fjord. Det inddæmmede Areal t.v.f. Dæmningen. Ved Dæmningen ses Pumpestationen og Nylandshuset. I Baggrunden Basnæs Skov.

Fot. Einar Storgaard

Fig. 9.
Dæmningen ved Dybsø Fjord med Pumpestation og Resterne af den gamle Mølle. Det inddæmmede Areal ligger t.h.f. Dæmningen. I Baggrunden Vejølø Gaard og Vejølø Skov.

Fot. Einar Storgaard

Fig. 10.
Hovedkanal og Pumpestation i Nylandsmosen. Bag Hesten ses Dæmningen ud mod Dybsø Fjord.

Fot. Einar Storgaard

„Det interesserede Areal er som før nævnt ca 304 ha. Med et Tilskud efter Landvindingsloven paa 60 ha bliver Lodsejernes Andel ca. Kr. 80.000 svarende til gennemsnitlig ca. Kr. 265 pr. ha.

Lodsejerens Andel kan ydes som Laan af Staten. Laanet er rente- og afdragsfrit de 3 første Aar efter Arbejdets Fuldførelse og forrentes og afdrages derefter i Løbet af 20 Aar med en aarlig Ydelse af 7,6 %, hvilket svarer til en aarlig Udgift paa gennemsnitlig ca. Kr. 20 pr. ha. Hertil kommer de aarlige Udgifter til Vedligeholdelse og Drift af Anlægget; disse fremgaar af følgende kalkulatoriske Driftsoverslag:

	Kr.	Kr.
1. Pumpeanlægget:		
Faste Udgifter til Elektricitetsværket	ca. 400	
Elektricitetsforbrug, ca. 22.000 kWh à Kr. 0,12	2.600	
Pasning og Smøring m. m.	600	
Vedligeholdelse, Forsikringer o. l.	600	4.200
2. Rørledninger og Kanal:		
Vedligeholdelse af Kanal og Rensning af Brønde		500
3. Uforudseelige Udgifter		300
		Ialt 5.000

Til forannævnte Driftsoverslag svarer en aarlig Udgift paa gennemsnitlig ca. Kr. 17 pr. ha.

I de første 20 Afdragsaar bliver de samlede aarlige Udgifter til Forrentning, Afdrag, Drift og Vedligeholdelse saaledes gennemsnitlig $20 + 17 = 37$ Kr. pr. ha“.

Nu i Efteraaret 1952 har Gavnø accepteret Hedeselskabets Forslag, hvorefter man vil kunne vente, at Nylandsmosen endelig efter næsten 300 Aars Forløb vil blive tørlagt paa en saadan Maade, at Arealet i sin største Udstrækning vil kunne anvendes som Agerland.

Naar Inddæmninger i saa mange Tilfælde har været temmelig tvivlsomme Foretagender, der har bragt deres Igangsættere ofte store økonomiske Tab, skyldes det i første Række, at man ikke tidligere har haft Midler til at pumpe Vandet ud og faa Arealet tørlagt paa den helt rigtige Maade, da Vindmøllerne, som man i gamle Dage anvendte til at male Vandet ud, og Vindmotorerne, som man senere gik over til, svigtede i de afgørende Situationer. Først med den helt moderne tekniske Udvikling med Anvendelse af Elektromotorer er man bleven i Stand til at sætte Pumpemekanismen i Gang, netop naar der er Brug for det, og man ser da ogsaa, at mange af de store Inddæmningsforetagender — og for Resten ogsaa mange af de mindre — som tidligere nærmest maatte betragtes

som delvis mislykkede, i de sidste 15—20 Aar er blevet bragt i Orden og giver godt Udbytte.

Og endnu en Ting bør nævnes i denne Forbindelse: man maa straks gaa i Gang med Kultivering af det inddæmmede Areal, idet man ikke maa glemme, at den gode Jord — og det er jo kun den, der er Tale om her — ogsaa er god for Ukrudt; derfor gælder det om hurtigst muligt at faa plantet eller saaet. Der vil altid komme en Afgrøde paa den nyvundne Jord — om det bliver af Ukrudt eller Kulturplanter, afhænger af de Mennesker, som har Jorden.

LITTERATUR

Materiale i Gavnø Godsarkiv (Gavnø), Hedeselskabets Arkiv (Slagelse), Matrikelarkivet (København).

P. E. Jensen: Gavnø Kloster og Herregaard fra Aar 1402—1902. Kbh. 1902.

Dansk Biografisk Leksikon, udg. af Bricka, Kbh. 1887—1905.

Landbrugets Ordbog, udg. af Th. Madsen-Mygdal. 3. Udg. Kbh. 1937—38.

Trap: Danmark II. 4. Udg. Kbh. 1921.

som delvis mislykkede, i de sidste 15—20 Aar er blevet bragt i Orden og giver godt Udbytte.

Og endnu en Ting bør nævnes i denne Forbindelse: man maa straks gaa i Gang med Kultivering af det inddæmmede Areal, idet man ikke maa glemme, at den gode Jord — og det er jo kun den, der er Tale om her — ogsaa er god for Ukrudt; derfor gælder det om hurtigst muligt at faa plantet eller saaet. Der vil altid komme en Afgrøde paa den nyvundne Jord — om det bliver af Ukrudt eller Kulturplanter, afhænger af de Mennesker, som har Jorden.

LITTERATUR

Materiale i Gavnø Godsarkiv (Gavnø), Hedeselskabets Arkiv (Slagelse), Matrikelarkivet (København).

P. E. Jensen: Gavnø Kloster og Herregaard fra Aar 1402—1902. Kbh. 1902.

Dansk Biografisk Leksikon, udg. af Bricka, Kbh. 1887—1905.

Landbrugets Ordbog, udg. af Th. Madsen-Mygdal. 3. Udg. Kbh. 1937—38.

Trap: Danmark II. 4. Udg. Kbh. 1921.
